



Annika Teppo

Utopioita ja pragmatioita

Monikulttuuriset kaupungit ja sosiaalinen insinööritaito

Utopian and pragmatic cities: multiculturalism and urban social engineering

In this article, I discuss multiculturalism in cities, using Karl Popper's idea of utopian and pragmatic social engineering as a frame of reference. I also argue for Susan Fainstein's model of "just cities". I first examine apartheid cities and the failure of apartheid's social experiment, which I regard as a prime example of Popper's concept of utopian social engineering. Thereafter, I invoke the Canadian urban model as a case of working multiculturalism, which is the result of coincidences rather than a projection of any great official vision. I point out that Canada could well serve as an example of what Popper has called piecemeal social engineering. I then proceed to discuss Finland, which has until lately been largely excluded from these issues: while we have been a multiethnic society for a long time, multiculturalism is a new development in this country. The present macro-level policies are concentrated on gaining young, well-educated white immigrants, and have less interest in solving the increasing problems arising from segregation in Finnish cities. Segregation does, however, tend to dissolve social cohesion, and hamper the emergence of what Fainstein calls a just city. Therefore, these issues are particularly significant at the municipal level. The policies chosen by the city of Helsinki will play a key role in the unravelling of segregation-related problems, as well as in establishing local practices in respect of the social engineering of a multicultural city.

Keywords: apartheid, Canada, Finland, Helsinki, just city, multiculturalism, segregation, social engineering, South Africa, urban utopias

Tämän artikkelin taustana on Stuart Hallin esittämä monikulttuurinen kysymys: miten voimme rakentaa asuttavia ja oikeudenmukaisia kaupunkeja, vaikka niissä asuu monenlaisia erilaisia ihmisiä? Kaupunkitilaa on usein pidetty tärkeänä yhteiskunnan monikulttuurisuuden asteen heijastelijana. Sitä onkin ehdotettu konkreettiseksi tai kokeelliseksi kentäksi, jolla monikulttuurisuuden todellisuutta pystytään tarkastelemaan eri näkökulmista (Keith 2005: 1–2; Wood & Gilbert 2005: 685–688; Galanakis 2008: 191). Monikulttuurinen yhteiskunta tarjoaa runsaasti haasteita niin kaupunkien suunnittelulle kuin niiden poliittiselle päätöksenteolle ja hallinnolle.

Tämän päivän suomalaisessa kaupunkitilassa kulttuurien kirjo näkyy paremmin kuin koskaan. Muutos on ollut nopeaa: Helsingin keskustan läpi saattoi vielä 1990-luvun alussa kävellä näkemättä muuta kuin valkoista valtaväestöä, mutta tänä päivänä se on mahdotonta. Mutta mitä tämä muutos kohti diversiteettiä Suomessa tarkoittaa ja kenen ehdoilla kaupunkien monikulttuuristuminen tapahtuu?

Monikulttuurista kaupunkitilaa käsittelevä keskustelu on kansainvälisillä areenoilla ollut jo pitkään vilkasta, mutta Suomessa tätä keskustelua on joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta (ks. Koskela 2002; Galanakis 2008) käyty harvakseltaan. Tässä artikkelissa pohdin monikulttuurisen kaupunkitilan mahdollisuutta ja mahdollisuuksia siihen liittyvän sosiaalisen insinööritaidon näkökulmasta. Tarkastelen kahta hyvin erilaista lähestymistapaa,

joista toinen pyrki luomaan rodullisen utopian ja toinen osittain sattumanvaraisestikin loi tilan, jota kutsun tässä pragmatiaksi. Esittelen aluksi näitä Etelä-Afrikan ja Kanadan esimerkkejä ja keskustelen lopuksi niiden pohjalta monikulttuurisen kaupunkitilan edellytyksistä Suomessa.

Kaupunkiutopiat ja ihmisten väliset erot

Suunniteltaessa 1900-luvun länsimaisia kaupunkiutopioita lika, sairaus ja rotukäsitykset kietoutuivat usein erottamattomasti yhteen sosiaalisten pelkojen ja fantasioiden kanssa. Alaluokkien pelättiin sairastuttavan yläluokat, mustat vaaransivat valkoisten elämän ja etnisille vähemmistöille varattiin valtaväestöstä erilliset paikkansa kaupungeissa. Näillä käsityksillä oli juurensa 1700-luvun lopulla alkaneessa teollisessa vallankumouksessa. Tuolloin syntyivät räjähdysmäisen urbanisaation myötä ennennäkemättömän kurjat kaupungit. Kaupunkirakenteen tiivistyessä köyhyys ja sairaus kulkivat käsi kädessä, kunnes 1800-luvun puolessa välissä brittiläinen lainsäädäntö alkoi päästä ongelman tasalle (Morley 2007: 71). Kaupunkitilan fyysisen ja sosiaalisen hygienian säätelyä alettiin pitää keskeisen tärkeänä. Ei-toivotut elementit oli pidettävä ulkopuolella tai ainakin kurissa.

Yhdysvalloissa tähän päämäärään pyrki tärkeä 1900-luvun vaihteessa vaikuttanut *City Beautiful*-liike, joka pyrki kohottamaan massojen moraalialueita ja vastuuntuntoa lisäämällä kaupunkien kauneutta. Esteettisesti miellyttävän kaupunkitilan ajateltiin innoittavan massoja siten, että he ryhtyisivät pian parantamaan myös omaa elinympäristöään. (Wilson 1981: 316.) Samoihin aikoihin Euroopassa syntyi Ebenezer Howardin puutarhakaupungin malli. Se tarjosi terveellistä, maalaismaista elämää asukkaalleen. Tarkoitus oli niin ikään luoda parempia, kauniimpia ja miellyttävämpiä kaupunkia, jotka tuottaisivat vastuullisempia, sosiaalisia kansalaisia. (Howard 1902; Mumford 1961: 586–587; Fishman 2003: 26.) Nämä liikkeet vaikuttivat paitsi toisiinsa myös muiden länsimaiden kaupunkisuunnitteluun. Molemmissa malleissa painopiste oli keskiluokkien onnellistuttamisessa ja erityisesti patriarkaalisen, keskiluokkaisen, valkoisen ihmideaalin vaalimisessa (Szczygiel 2003: 107).

Näitä urbaaneja unelmia käytettiin myös sosiaalisten erottelujen ja kategorisointien tekemisen ja vahvistamisen välineinä. Ne tarjosivat syitä pitävä yhteen sopimattomat, esimerkiksi ”rodullisesti” liian erilaisiksi käsitetyt ihmiset kaukana toisistaan. Kaupunkitilat ghettoineen ja säädöksineen alkoivat heijastaa valkoisen keskiluokan pelkoja ja mie-

likuvia. Tieteellisen perustelunsa nämä pelot löysivät akateemisina pidetyistä rotuopeista.

James Scottin mukaan ”korkea moderni” (*high modernism*) on tuottanut monia hyvin aikein toteutettuja projekteja, jotka ovat johtaneet muun muassa epäonnistuneeseen kaupunkisuunnitteluun. Scott rakentaa Jane Jacobsin työn varaan osoittaessaan, miten suunnittelijat unohtavat ihmisten omat tarpeet ja kyvyt pyrkiessään innokkaasti parantamaan heidän elämäänsä. Katastrofit aiheutuvat siitä, että pakottaessaan sosiaalista järjestystä ja kaupunkitilaa valitsemaansa muottiin skemaattinen suunnittelu jättää huomiotta jo olemassa olevat ja toimivat käytännön ratkaisut. (Scott 1998: 342–343.) Tällainen sosiaalinen insinööritaito, käyttääksemme Karl Popperin termiä, on utopistista. Se saa voimaansa tietynlaisen esteetikan tavoittelusta ja näihin yhdistyvistä radikalismista. Utopistisuuteen liittyy kokonaisvaltainen ja autoritäärisesti vahvistettu visio yhteiskunnan suunnasta ja tulevaisuudesta. (Popper 1945/2000: 222–223.)

Utopistiset skeemat, kuten Kolmas Valtakunta tai apartheidin Etelä-Afrikka, saattoivat hakea itselleen tieteellisiä, esimerkiksi rotuopillisia ja lääketieteellisiä perusteluja. Viime kädessä nämä suunnitelmat olivat kuitenkin alistaisia kaiken kattaville yhteiskuntavisiolle. Tällaiset skeemat saivat lopullisen, käytännöllisen ilmiönsä kaupunkitiloissa. Kaupunkitilalla onkin monivaiheinen historia rodullisten ideaalien toteuttamisessa ja etnisten vähemmistöjen sijoittamisessa sosiaalisiin hierarkioihin. Tuskin lienee suurkaupunkia, jossa etniset vähemmistöt eivät olisi kasautuneet omille, usein stigmatisoituneille alueilleen. Euroopassakin on monia alueita, joilla ei juuri valkoista kantaväestöä enää näy, mutta entisissä siirtomaissa nämä erot ovat vielä näkyvämpiä.

Unelma onnellisesta erillisyydestä

Siirtomaa-ajan kaupungeissa kantaväestön ja valloittajien alueet oli kautta maailman eroteltu toisistaan. Erottelussa on tosin ollut suuria historiallisia vaihteluita. Erityisen vahvaa ja pitkään jatkunutta erottelu oli eteläisessä Afrikassa, jossa siirtomaa-ajan jälkeen maan valkoinen eliitti loi apartheidin (erillisyyden) nimellä tunnetun järjestelmän. Apartheid yhdistetään usein yksinomaan afrikaanereihin eli buureihin, mutta tosiasiallisesti rodullisen segregaatian aika oli alkanut jo buurisodan jälkeen vuonna 1910 ja oli yhtä lailla englantilaisten luomus. Tuolloin maan valkoinen väestö haluttiin yhdistää yhteisiä vihollisia, kuten mustia, luokka-

taistelua ja katolista kirkkoa, vastaan. Tässä uudessa sosiaalisessa järjestyksessä kaupunkeja pidettiin jokseenkin vaarallisina – kontrolloimattomissa ihmispaljouksissa ajateltiin alati vaanivan yhteiskuntaluokkien kohtaamisen ja rotujen sekoittumisen mahdollisuus (Dubow 1995: 171).

Vuoden 1948 kansallispuolueen vaalivoiton jälkeen tämä segregaatoin vaatimus radikalisoitui ja se muovattiin valtion viralliseksi politiikaksi. Eteläafrikkalaisiin kohdistettiin monimutkainen rodullinen luokitus, jonka tärkein jaottelu kulki ”valkoisten” ja ”ei-valkoisten” välillä. Valkoiset nähtiin tässä hierarkkisessa luokituksessa ylivermaisina.

Apartheidin ideana oli monikulttuurisuus, joka merkitsi täydellistä erilaisuutta ja erillisyyttä. Ihmissuvun uskottiin jakautuvan rotuihin, joista jokaisella olisi omat synnynnäiset, täysin yksilölliset taipumuksensa. Apartheid-yhteiskunnan tuli tarjota kaikille jäsenilleen heidän luontaisten ja siis muuttumattomien taipumustensa mukaiset olosuhteet, jotta he voisivat kehittyä juuri sellaisiksi, kuin heidän ”kuuluikin” olla. Ideologian mukaan esimerkiksi mustien perinnölliset ja kulttuuriset taipumukset erosivat valkoisista. Siten mustat kuuluivat maaseudulle perinteisiin kyliin ja heille varata vasten perustettuihin ”homelandeihin” – eivät kaupunkeihin, joissa heitä kohdeltiin ulkomaalaisina ja joissa liikkueensa he tarvitsivat passin.

Väestön pakkosiirrot aloitettiin 1950-luvulla, jolloin päätettiin että kaikilla mustilla tuli olla kansalaisuus jossakin kymmenestä homelandista, vaikka heidän perheensä olisivat sukupolvien ajan eläneet kaupungeissa. Mustien ei myöskään katsottu tarvitsevan hienoja taloja tai korkeaa koulutusta, koska heille riitti vähempikin. Kaupunkien ”ei-valkoinen” väestö sen sijaan siirrettiin rodullisen luokituksensa mukaan omille, usein ankeille ja palveluttomille alueilleen. Köyhimmillekin valkoisille osoitettiin edulliset kodit terveellisinä ja rodullisesti ryhdistävinä pidetyistä puutarhakaupunginosista. Väestön eri ”roturyhmät” – mustat, värilliset, valkoiset ja aasialaisyntyiset – pyrittiin rajaamaan ja pitämään toisistaan erillään mahdollisimman tarkasti (Christopher 1994: 141–143). Ylipäätään apartheid merkitsi kaikki yhteiskunnallisen elämän osa-alueet läpäisevää kokonaisvaltaista erottelua sairaanhoidosta koulutukseen ja asumiseen. Tilat puistonpenkeistä ja postitoimistoista aina saniteettitiloihin oli eroteltu rotuluokituksen mukaan. (Christopher 1994: 103–105.)

Apartheidin kaupunkitilaa suunnittelivat maan johtavat intellektuellit ja yliopistojen sosiaalitieteen professorit yhdessä liike-elämän huipun kanssa. Vaikutteita otettiin eurooppalaisesta sosiaalisesta

asuntotuotannosta ja yhdysvaltalaisesta käytännöllisestä kaupunkisuunnittelusta. Tähän lisättiin rotujen erottelu, jota tukemaan löydettiin tieteellisiä ja uskonnollisia argumentteja. Rodullisen luokittelun katsottiin tuottavan oikeanlaisia sosiaalisesti rehabiltoivia ja vaarattomia kaupunkeja. Esimerkiksi puutarhakaupunkeja käytettiin aina 1990-luvulle saakka rodullisen erottelun välineenä ja yksinomaan valkoisille kuuluvina. (Teppo 2004: 114–122.)

Koska rotuluokitus määrittä paitsi yksilön asuinpaikan, myös hänen koulutuksensa ja tulotasonsa, syntyi kaupunkeihin jättäläismäisiä rodullistettujen köyhyyden ja sosiaalisten ongelmien keskittymiä, joissa jengit pitivät valtaa ja rikollisuus ja väkivalta kukoistivat. Apartheidin voidaankin sanoa edustaneen itseriittoista monikulttuurista managerialismia¹, jossa jokainen kulttuuri asetettu johdettavaksi omalla paikallaan, omassa pikku lokerossaan. Apartheidin loputtua ja syrjivän lainsäädännön purkaututtua on lokeroinnin seurauksena syntynyt kaupunkitila, jota luonnehtivat edelleen vahvat rodulliset rajalinjat. Rikollisuuden pelko ja suoranaisten paranoia hallitsevat asumista ja liikkumista kaupunkitilassa. Kaupunkipeloista kärsivät kaikki ihonväriin katsomatta, mutta usein pelot kohdistuvat nimenomaan toisten ”rotujen” edustajiin (Lemanski 2006: 398).

Nykyään Etelä-Afrikka on yksi maailman vaarallisimmista maista, erityisesti sen suuret kaupungit ovat pahamaineisia. Yksinomaan Kapkaupungin alueella tapahtuu vuosittain noin 2000 murhaa. Apartheidin luoman sirpaleisen kaupunkirakenteen purkaminen on osoittautunut mutkikkaaksi, lähes mahdottomaksi tehtäväksi. Valtiollisen sääntelyn kaaduttua tilalle tulleet kansainvälisen markkinatalouden pelisäännöt ovat pitäneet tulonjaon ja sitä myötä aluejaot epätasaisina. Eilisen apartheid-valtio kutsuu itseään tänä päivänä monikulttuuriseksi sateenkaarikansakunnaksi (*Rainbow Nation*) ja maassa on 11 virallista kieltä. Epäoikeudenmukaisesti jaettua vaurautta ei ole saatu jaettua uudelleen, vaan elintasoerot ovat tosiasiaa kasvaneet hallinnon vaihduttua. Myös suuri määrä apartheidin ajalta periytyneitä etnisiä kategorioita on säilynyt. Kaupunkirakenne hajautuu yhä pahemmin samalla kun rikkaat eristäytyvät aidattuihin yhteisöihinsä. Köyhyys on edelleen lähinnä mustien ja värillisten ongelma (Seekings 2008: 40).

Kysymys monikulttuurisista kaupungeista

Apartheidin katastrofaalinen loppu osoittaa, että suurista visioistaan huolimatta Etelä-Afrikan hallinto ei onnistunut ratkaisemaan urbaania kysy-

mystä, jonka Stuart Hall (2003: 23) on nimennyt monikulttuuriseksi kysymykseksi (*multicultural question*):

“Millaiset mahdollisuudet meillä on rakentaa kaupunkiemme jaettuina, monimuotoisia, oikeudenmukaisia, tasa-arvoisia ja lähestyttävämpiä yhteiselämän muotoja? Ja miten pystymme takamaan kaikille täydet demokraattiset kansalaisoikeudet ja tasapuolisen oikeuden osallistua yhteiskunnan toimintaan samalla kunnioittaen eroja, jotka väistämättä tulevat näkyviksi, kun erilaisen historian, kulttuurin, kielen ja perinteen omaavat ihmiset elävät samassa tilassa?”²

Mutta mitä tämä tavoiteltava monikulttuurisuus sitten on? Kaikki tuntevat termin, mutta harva osaa tarkasti eritellä sen merkitystä. Itse käsite on hankala, koska se on joustava, alati muuttuva ja monialainen. Sitä käytetään niin tieteellisessä, käsitteellisessä keskustelussa kuin julkisessa poliittisessa keskustelussakin. Tieteellisen keskustelun ajatuksia monikulttuurisuudesta pyritään soveltamaan käytännön yhteiskuntapolitiikkaan, ja tieteellinen keskustelu puolestaan pohtii yhteiskuntapolitiittisten ratkaisujen taustalla käytettyjä monikulttuurisuusdiskursseja.

Termin ymmärtämistä helpottaa hiukan monikulttuurisuuden käsitteen tarkastelu eri perspektiiveistä: tosiasiana, ideologiana ja yhteiskuntapolitiittisena käytäntönä. Empiirisenä faktana monikulttuurisuus tarkoittaa, että sekä valtioiden sisällä että globaalisti on tunnistettavissa erilaisia etnisiä ja kulttuurisia ryhmittymiä. Ideologiana se tarkoittaa ihannetta monien erilaisten ryhmittymien toimivasta rinnakkaiselosta saman yhteiskunnan sisällä. Yhteiskuntapolitiittisena käytäntönä monikulttuurisuus puolestaan sisältää ideologisen ulottuvuuden. Se viittaa yhteiskunnan tai valtion harjoittamaan tiedostettuun politiikkaan, joka pyrkii ylläpitämään etnistä ja kulttuurista diversiteettiä. (Martikainen *et al.* 2006: 14.) Jokaisella monikulttuurisuuspolitiikkaa harjoittavalla valtiolla onkin sille oma määritelmänsä. Tanskalainen käsitys monikulttuurisuudesta eroaa saksalaisesta, yhdysvaltalainen kanadalaisesta, ja niin edelleen (Sandercock 2004a: 1).

Käytäntönä monikulttuurisuutta ovat vastustaneet niin konservatiivisesti suuntautuneet kuin radikaalitkin (Jukarainen & Jutila 2005: 36). Leonie Sandercock kritisoi länsimaissa vallitsevia monikulttuurisuuden käytäntöjä. Hänen mukaansa termiä käytetään usein vain ei-valkoisten tai ”toisten” maahanmuuton hallinnointiin. Tällainen

liberaali suhtautuminen kätkee taakseen vain institutionalisoituneen rasmin. (Sandercock 2004a: 1.) Monikulttuurisuutta on arvosteltu myös siitä, että se häivyttää ihmisten väliset materiaaliset erot esimerkiksi tulonjaossa ja lokeroi ihmisiä jakamalla heitä ominaisuuksiltaan muuttumattomina pidettyihin kulttuurisiin ryhmiin. Tällöin ihmisten identiteetti ja etnisyydet näyttäytyvät pysähtyneiltä, eikä monikulttuurisuuden käsite näin tarjoakaan vastauksia uusille sukupolville tai ajankohtaisiin kulttuurisiin ongelmiin. Onhan vaikkapa vasta saapuneella maahanmuuttajalla aivan erilaiset tarpeet ja ongelmat kuin maassa pitkään asuneella (Sandercock 2004b: 5). Hallin monikulttuuriseen kysymykseen voidaan siten lähteä hakemaan vastausta monesta eri näkökulmasta. Tässä artikkelissa käsittelemme monikulttuurisuutta sosiospatiaalisenä ja erityisesti kaupunkitilassa ilmenevänä asiana.

Monikulttuurisuus näkyy ja on myös säädeltävissä selkeimmin juuri kaupungeissa. Tällöin tärkeiksi nousevat tilasta päättävien tahojen ideologiset lähtökohdat ja se, millaiseen sosiaaliseen insinööritaitoon turvaudutaan. Pyritäänkö hallinnoimaan kulttuureja ja ihmisryhmiä erillisissä lokeroissaan vai tähdätäänkö mahdollisimman suureen sosiaaliseen ja kulttuuriseen diversiteettiin, jossa noiden lokeroiden välisiä rajoja olisi mahdollisuuksien mukaan häivytetty? Äärimmillään tällainen diversiteetin ihanne merkitsee Yhdysvaltain mallin mukaista pyrkimystä päästä kulttuurisista lokeroista kokonaan eroon siten, että tuloksena olisi yksi sulautunut kansakunta. Ideologiat ovat tärkeitä, koska ne vaikuttavat kaupunkien muotoutumiseen. Eli kuten Galanakis (2008: 261) on Sandercockia mukaillen todennut: sosiaalinen keskustelu monikulttuurisesta kaupungista vaatii julkista, transparenttia ja tarkkaa reflektointia. Tärkeäksi nousee siten myös kysymys siitä, onko kaupunkien diversiteettiä koskevien poliittisten päätösten taustalla huolellinen ja kattava selvitystyö. Otetaanko ihmisten itsensä kehittämät ratkaisut ja muiden kokemukset huomioon vai ohjaako päätöksiä pikemminkin suuri, itsestään selvänä pidetty ja ääneen lausumaton yhteiskunnallinen visio, johon kaikkien oletetaan mukautuvan?

Kanadalainen vastaus kysymykseen

Monissa maissa monikulttuurisuuteen soveltuvasta kaupunkitilasta on tullut tärkeä päämäärä. Kanadaa on käytetty usein esimerkkinä onnistuneesta monikulttuurisuuspolitiikasta. Siellä ryhdyttiin jo 1960-luvulla tietoiseen politiikkaan kaupunkitilan tasa-arvoistamiseksi. Kyseessä on toisenlainen

kaupunkiutopia kuin Etelä-Afrikassa: unelma kaikkien etnisten ryhmien yhteisestä kaupungista. Kenties Kanadan mallia ei tulisi edes kutsua utopiksi vaan ennemminkin pragmatiaksi, niin käytännönläheinen se on. Etnisiin ja kulttuurisiin identiteetteihin perustuva monikulttuurisuuspolitiikka on kuitenkin syntynyt lähes sattumalta (Wood & Gilbert 2005: 680).

Kanadassa monikulttuurisuus muuttui tärkeäksi toisen maailmansodan jälkeen, jolloin siihen saakka vallinnut maahanmuuttajien assimilaatiopolitiikka (sulatusuunimalli) alkoi väistyä. Englantilais- ja ranskalaissyntyisten kanadalaisien väliset jännitteet saivat Trudeaua johtaman hallituksen tunnistamaan monikulttuurisuuden viralliseksi politiikakseen vuonna 1971. Poliittika vakiintui vuoteen 1988 mennessä, jolloin Kanadassa säädettiin maailman ensimmäinen monikulttuurisuuslaki. Lain mukaan Kanada on virallisesti monikulttuurinen valtio. Poliittika helpotti myös paitsi alkuperäisasukkaiden (*first nations*) asemaa, myös lukemattomien kehittyvistä maista 1900-luvun aikana muuttaneiden siirtolaisten elämää, kun maahanmuuttokiintiöt poistettiin vuonna 1976 (erityisesti Itä-Euroopan ja Aasian muuttoliike) (Qadeer 2005: 51).

Kanada luonnehtii omaa monikulttuurisuusmalliaan mosaiikiksi. Kanadan politiikka eroaakin Yhdysvaltain sulatusuunimallista, jossa tulijoiden on oletettu sulautuvan valtakulttuuriin oman identiteettinsä ja kulttuurinsa varjelemisen sijaan (Peach 2005a: 3–4). Kanadalainen mosaiikki ei kuitenkaan tarkoita kaikkia elämäalueita läpäisevää erillisyyttä apartheidin mielessä, vaan parhaimmillaan erilaisuuden kunnioittamista ja samanai-kaista taloudellisten erojen pienentämistä (Kunz & Sykes 2007: 3). Monikulttuurisuus on tullut osaksi kanadalaisista identiteettiä ja sitä pidetään pääosin toivottavana ja voimaannuttavana asiain-tilana (Wood & Gilbert 2005: 680). Siitä on tullut myös erottamaton osa kanadalaisista kaupunkilaisuutta (Sandercock 2004b: 5). Asuntopolitiikan ja jatkuvan julkisen keskustelun kautta Kanadassa on pyritty luomaan tasa-arvoisia kaupunkitiloja. Vertailtaessa Kanadaa ja Yhdysvaltoja tämän politiikan seuraukset näkyvät varsinkin afrikkalaissyntyisen väestön paremmassa sosiaalisessa asemassa. Kanadassa heidän asumisensa on huomattavasti vähemmän segregoitunutta kuin Yhdysvalloissa, missä puhutaan mustien ghettojen yhteydessä jopa hypersegregaatiosta (Peach 2005a: 23).

Lähes viidennes Kanadan väestöstä on maahanmuuttajia, joiden osuus on jatkuvassa kasvussa (Galabuzi 2004: 198). Muuttoliike heijastelee

globaalia kirjoa: vuosien 1990 ja 2000 välisenä aikana 73 prosenttia maahanmuuttajista oli väreilisiä, enimmäkseen aasialaisia. Vuonna 2003 peräti 13.4 prosenttia kanadalaisista oli väreilisiä. Valtaosa heistä asettui suuriin kaupunkeihin, erityisesti Torontoon, Vancouveriin ja Montrealiin (Creese 2007: 353). Maahanmuuttajat jakaantuvat kahteen eri ryhmään: toisaalta yrittäjiin ja ammattilaisiin, jotka asettuivat heti osaksi keskiluokkaista kanadalaisuutta ja muuttavat hyvin lähiöihin; toisaalta työväenluokkaan, jonka osana on minimipalkka ja asettuminen huonommille asuinalueille (Qadeer 2005: 52). Kanadan projekti ei siten ole ongelmaton, eikä ole sellaiseksi muuttumassakaan.

Globalisaation ja uusliberaalin talouspolitiikan tuoma sääntelyn vähentyminen ja niiden myötä muuttuvat työmarkkinat ja työmarkkinoiden rodullistuminen ovat hyvinvointivaltiona tunnetun Kanadan haasteita 2000-luvulla. Viime vuosina maahanmuuttajien ansiotaso on laskenut ja työttömyys kasvanut. Kanada pitää kuitenkin itseään yhä hyvinvointivaltiona, jonka vakauden takaavat muiden muassa julkinen terveydenhoito ja koulujärjestelmä. Kanada muistuttaakin tässä suhteessa enemmän pohjoismaita kuin naapuriaan Yhdysvaltoja. Pohjoismaihin verrattuna Kanadan tulonjako on silti huomattavasti epätasaisempi – esimerkiksi lapsilisät ovat sidoksissa vanhempien tuloihin. Tutkijat ovatkin olleet huolissaan sosiaalisesta eksklusiosta, rodullisesta syrjinnästä ja mahdollisesta uuden alaluokan synnystä uusien maahanmuuttajien keskuudesta (Murdie 1998: 91; Galabuzi 2004: 177). Myöskään arkipäivän rasismia ei voida helposti poistaa poliittisella päätöksenteolla (Keil & Hübner 2003: 642). Kanadalaiset kuitenkin yrittävät. Hallitus tekee jatkuvasti työtä väestöä jakavien me–he-jaottelujen vähentämiseksi ja pyrkii pitämään ongelmia esillä hakien samalla uusia, pragmaattisia ratkaisuja (ks. esim. Kunz & Sykes 2007).

Luokkajaosta huolimatta kanadalaisista monikulttuurista kaupunkitilaa luonnehtivatkin erilaisuuden hyväksyntä ja turvallisuus. Toiseuden pelko ja etnisten identiteettien ja ryhmien väliset näkyvät jännitteet puuttuvat tai ovat hyvin vähäisiä. Wood ja Gilbert (2005) huomauttavat, että monikulttuurisuus on noussut kanadalaisille tärkeimmäksi siellä, missä se on näkyvin osa kaupunkielämää. Erityisesti Toronto pitää itseään kaupungeista monikulttuurisimpana. Sen keskustassa asuu paljon maahanmuuttajia ja miljoonat ihmiset kohtaavat monikulttuurisen todellisuuden joka päivä läpikulkumatkallaan. Monikulttuurisuus on kaupungin elämän ytimessä eikä eristettynä

kaukasiin lähioihin. Kaupungit ja kaupunkitila ovatkin Kanadan monikulttuurisuuden keskeinen näyttämö. (Wood & Gilbert 2005: 687.) Kaupungit ovat tärkeä toimija valtioiden ja osavaltioiden rinnalla monissa interventioissa, joissa kouluja tuetaan monikulttuurisuuskehityksessä, ohjelmia rasismien ja syrjinnän vähentämiseksi toteutetaan ja kielikysymyksiä pyritään ratkomaan.

Erityisen kiinnostavaa Kanadassa on, että maan suhteellisen hyvä nykytilanne on osittain onnellisen sattuman tulosta, eikä ollut aikanaan välttämättä kenenkään ääneen lausuttu aikomus. Monikulttuurisuuspolitiikalle pohjan luonut poliittinen päätöksenteko eteni pienin askelin, usein äänestäjiä koskellen ja vastaten aina kulloiseenkin esitettyyn sosiaaliseen ongelmaan joustavasti (joka politiikan alkuaikoina oli siis ranskan- ja englanninkielisten välinen etninen jännite), vailla suurta yhteiskuntavisiota. (Wood & Gilbert 2005: 688.) Tämä muistuttaa huomattavasti Popperin utopistisen sosiaalisen insinööritaidon vastakohtaksi kehittämää termiä ”osittainen tai vähittäinen yhteiskuntateknologia”. Tällainen sosiaalinen insinööritaito etenee pienin askelin, joustavasti käytännön sovellusten kautta vailla elämää suurempia oletuksia yhteiskunnan suunnasta.

Kaupunkien diversiteetistä ja sen toteutumisen ehdoista

Kanadan ja Etelä-Afrikan esimerkit osoittavat, että toimivan monikulttuurisen kaupunkitilan toteutumiseen ei riitä, että erottelua ei aktiivisesti harjoiteta. Tässä prosessissa sosiaalinen insinööritaito ja erityisesti taloudellinen päätöksenteko ovat keskeisessä asemassa. Lisäksi myös kaupunkilaisten itsensä on oltava valmiita asumaan monikulttuurisessa kaupungissa.

Länsimaisissa kaupungeissa kulttuurisen diversiteetin toteutumisen tiellä on historiallinen käsitys valkoisuudesta esteettisenä ja inhimillisenä standardina sekä tämän arvostuksen ilmeneminen taloudellisenä etuoikeutena. Valkoisuuden etuoikeutettu asema istuu lujassa ja on usein näkymätöntä, kuin itsestään selvää (Frankenberg 1993). Monet kaupungit jakautuvatkin valkoisten ja ”niiden muiden”, Toisten, tiloihin – tästä esimerkkinä vaikkapa Tukholman suuret siirtolaislähiöt. Syntyy kategorisointia, joka on samanaikaisesti joustavaa ja sitkeää.

Valkoisuuden tilallisesta toteutumisesta on viime vuosina kirjoittanut Arun Saldanha kuvaillessaan intialaisten turistien asemaa Goalla, joka on perinteisesti ollut valkoisten hippinuurten kohtaa-

mispaikka. Julistamastaan monikulttuurisuuden, rauhan ja rakkauten eetoksesta huolimatta valkoiset nuoret eristäytyvät paikallisista asukkaista ja turisteista monin eri tavoin. Tällaisia keinoja ovat ajalliset ja tilalliset käytännöt; esimerkiksi rannoilla pidetyt juhlat eivät ala kunnolla ennen kuin intialaiset ovat menneet nukkumaan. (Saldanha 2007.) Vastaavan kaltaisia, usein ääneen lausumattomia käytäntöjä löytyy myös monista suurkaupungeista, joissa värillisten ajat, alueet ja paikat muotoutuvat kuin itsestään.

Valkoisuus ideaalina tuskin poistuu niin kauan kuin se merkitsee luonnollisena pidettyä taloudellista etuoikeutta. Siten se on tärkeä elementti kaupunkitilan etnisessä segregaatiossa eli eri etnisten ryhmien asettumisessa omille, erillisille alueille ja valtaväestöstä erillisiin paikkoihin. Jos valkoisuuden valta-asemasta ei voida päästä eroon, siitä tulisi voida edes keskustella ja samalla tehdä se näkyväksi, jolloin voitaisiin puretua segregaation todellisuuteen. Mutta miksi segregaatio sitten on niin haitallista?

Hierarkkisin perustein eli vaurauden, statuksen ja valta-aseman perusteella kaupunkitilan segregaatio on sosiaalista koheesiota ja taloutta haittaava, inhimillisesti epäoikeudenmukainen kehityskulku. Iris Marion Young on kuitenkin huomauttanut, että vaikka segregaatio on usein suuri sosiaalisen vääryyden lähde, kaikki segregaatio ei tapahdu taloudellisten erojen vuoksi. Syynä voivat olla myös ihmisten henkilökohtaiset, ryhmän jäsenyyteen ja identiteettiin liittyvät valinnat (Young 1991: 239–246). Tähän keskusteluun liittyy käsite etniset sulkeumat tai enklavit (*ethnic enclaves*), jotka ovat vapaaehtoisia kasautumia, kuten New Yorkin ortodoksisjuutalaisten yhdyskunnat tai suomenruotsalaisten kasautuminen Helsingin Eiraan. Kun kyseessä on valinnan perusteella tapahtunut yhteisönmuodostus, ei kyse ole segregaatiosta ja ilmiö voidaan nähdä myös positiivisessa valossa (Marcuse 2005: 15). Etnisesti homogeenisten alueiden muodostuessa kaupunkeihin kyseessä ei kuitenkaan ole vain ihmisten oma valinta, vaan yhteiskunnan rakenteellisten voimien pakottama kehitys. Sen seurauksena joukko ihmisiä ghettoutuu ja jää vaille mahdollisuuksia, joista voisivat muutoin nauttia – kuten suurelle osalle mustia yhdysvaltalaisia on tapahtunut (Peach 2005b: 48). Toisin sanoen etnisten enklavien merkitys kytkeytyy paitsi yhteiskuntaluokkaan ja varallisuuteen, myös ”rotuun”.

Monikulttuurisuus onkin olennainen osa kaupunki-ideaalia, jollaisesta Susan Fainstein (2005: 15) käyttää nimitystä *just city*, oikeudenmukainen kaupunki. Tällaista kaupunkia luonnehtivat de-

mokratia, kasvu, tasa-arvo, ylläpidettävyyys (*sustainability*) ja sosiaalinen diversiteetti. Kehittäessään tätä konseptia Fainstein on usein käyttänyt Amsterdamia esimerkkinä onnistuneesta ja toimivasta kaupungista.³ Fainsteinin (2005: 16) mukaan diversiteetti on tämänhetkisen kaupunkisuunnittelun uusi ortodoksia. Pelkkä diversiteetti ei yksinään kuitenkaan riitä rakentamaan oikeudenmukaista kaupunkia. Fainstein (2006: 18) toteaaakin, että oikeudenmukaisen kaupungin tulisi tehdä enemmän kuin vain sallia monikulttuurisuus (*inclusion*): sen tulisi myös tarkoittaa sosiaalisesti lähestyttävää ja jollain tavoin viehättävää kaupunkia⁴. Kääntäen voidaan sanoa, että kun kaupunkitila suljetaan toisilta ja se täyttyy näkyvistä ja näkymättömistä rajalinjoista se myös menettää olennaisen osan oikeudenmukaisuudestaan.

Lähestyttävyyys merkitsee myös sitä, että suunnitellaan tiloja muillekin kuin valkoiselle keskiluokalle. Fainsteinin (2006: 22) näkemyksen mukaan kaikkien tilojen ei tarvitse palvella kaikkia, mutta niiden ei ainakaan tulisi olla torjuvia tai toiset pois sulkevia. Mihail Galanakis (2008: 320) tuo niin ikään esiin sosiaalisen ja tilallisen välisiä linkkejä. Hänen mukaansa monikulttuurisuus on ymmärrettävä myös materiaalisena ja yhteiskuntapoliittisena kysymyksenä, joka on otettava huomioon kaupunkien suunnittelussa.

Suomi: utopia vai pragmatia?

Millaisia kulttuurisia lokeroita meille Suomeen siten rakennetaan kaupunkitilaan? Mikä on niiden merkitys ja millainen viesti niillä lähetetään? Monikulttuurisen kaupunkitilan kehittämisen kanalta historiallinen lähtökohtamme on hankala. Kansakuntaamme on rakennettu tiukasti rajaten näennäiseen monokulttuuriin, jonka kulmakivenä on ollut keskiluokkainen nationalistinen suomalaisuus konservatiivisine ihanteineen. Tällaiseen ideaaliin eivät ulkonäöltään eroavat etniset vähemmistöt juuri ole mahtuneet (suomalaisuuden ulossulkevuudesta, ks. Lepola 2000: 370; Löyty 2008: 129–147). Painetta yhdenmukaisuuteen on lisännyt tukala geopoliittinen asemamme ja siitä kohonneet uhkakuvat. Suomalaisten asenteet ovatkin edelleen jyrkät erityisesti ulkonäöltään eroavia, siis ei-valkoisia maahanmuuttajia, kohtaan. Magdalena Jaakkolan (2005: 138) selvityksen mukaan vuonna 2003 suomalaisten suhtautuminen somalialaistautaisiin, arabeihin ja kurdeihin oli tuntuvasti varauksellisempi kuin suhtautuminen muihin kansallisuusryhmiin (venäläisiä lukuun ottamat-

ta). Esimerkiksi mustia afrikkalaisia Suomeen ei halunnut yli puolet vastaajista, kun brittien tuloa vastusti 18 prosenttia.

Suomi on kuitenkin ollut monietninen maa koko olemassaolonsa ajan, vaikka asiaa ei olekaan pidetty esillä. Rakennettaessa kansallista yhtenäisyyttä ja identiteettiä ei useinkaan muistettu, että maassamme on aina puhuttu useita eri kieliä ja ihmisillä on ollut useita eri etnisiä identiteettejä (Martikainen *et al.* 2006: 10). Myös keskustelu rasismista on Suomessa vaikeaa, eikä vakiintunutta terminologiaa ole. Usein varsinkin rasismin uhrien näkökulma jää piiloon (Rastas 2005: 161). Leonie Sandercock (2004a: 1) huomauttaakin, että moni yhteiskunta on toki käytännössä monikulttuurinen, mutta ei kuitenkaan pidä monikulttuurisuutta virallisena ideologianaan.

Suomea alettiin 1990-luvun kuluessa kutsua monikulttuuriseksi maaksi. Samoihin aikoihin monikulttuurisuuskeskustelu kytkettiin koskemaan erityisesti maahanmuuttajia. Outi Lepolan (2000: 376) analyysin mukaan Valtioneuvoston maahanmuuttopoliittisten periaatepäätösten taustalla on 1990-luvulla ollut jatkuvasti ristiriita valtion tehokkuuden ja pakolaisten suojelun välillä. Tätä taustaa vasten onkin mielenkiintoista, kuinka Suomen hallituksen maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa vuodelta 2006 on päädytty oikeuttamaan monikulttuurisuutta erityisesti taloudellisilla argumenteilla. Maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa onkin tapahtunut käänne. Kun vielä vuonna 1988 maahanmuuttoa ei juuri haluttu edistää, pidettiin sitä vuonna 1997 jo väistämättömänä ja jopa suotavana (Lepola 2000: 377). Uusimmassa maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa (Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma 2006) monikulttuurisuuden lisääntyminen nähdään taloudellista kehitystä tukevana tekijänä ja siksi hyvänä.

Tällainen positiivinen monikulttuurisuus ei kuitenkaan tarkoita kaikkia. Nyt kaivataan globaaleja huippuosaajia, eliittiä, joka tuo uuden luovan panoksen maamme kilpailukykyä nostamaan. Tuore maahanmuuttopoliittikka on linjattu painotumaan hallittuun, työperustaiseen ja koulutetun väestön maahanmuuttoon EU-maista, lähialueilta ja ”perinteisen maahanmuuton maista” (Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma 2006: 6). Pakolaiskiintiötä sen sijaan ei aiota kasvattaa, vaan se jätetään 750 henkeen vuodessa. Poliittikka siis pyrkii poimimaan rusinat pullasta ja keskittymään etupäässä koulutettuihin ja suhteellisen nuoriin maahanmuuttajiin. Hallituksen esittämä lähtömaiden aluerajaus tarkoittaa siten, että Suomeen toivotaan erityisesti valkoisia maahanmuuttajia.

Suomen viralliset tavoitteet ovat ristiriidassa todellisuuden kanssa. Tätä luonnehtivat joidenkin maahanmuuttajien vaikeudet työsaannissa, heidän alueidensa keskittyminen, vaikeudet kielten ja koulutuksen hankkimisessa sekä kantaväestön harjoittama jatkuva rasistinen solvaaminen ja tiukassa istuvat ennakkoluulot. Nämä ilmiöt ovat vaarassa synnyttää maamme uuden alaluokan. Kehityksen jatkuessa positiivisten ja kaupunkikuvaa rikastavien monikulttuurisuustaskujen (Galankis 2008: 185) sijaan kaupunkiehimme saattaa syntyä köyhyystaskuja, joiden asukkaita uhkaa stigmatisaation kierre. Etnisten vähemmistöjen kasautumisesta jo ennestään köyhimmille alueille on nähty jo merkkejä Helsingissä (Vaattovaara & Kortteinen 2003: 2137–2139). Fainstein (2005: 13) varoittaakin viemästä keskustelua moninaisuudesta liian kausa taloudellisesta rakenteesta ja tuotantosuhteista, ettei niiden suhteellinen tärkeys unohtuisi. Sosiaalinen ja taloudellinen syrjäytyminen ovat usein toisistaan erottamattomia.

Jakautuvatko maahanmuuttajat siten tulevaisuudessa yhä selkeämmin työllistettäviin ja ei-työllistettäviin? Koska eri etniset ryhmät ovat aivan eri asemilla suomalaisilla työmarkkinoilla ja syrjintä on yleistä (Ahmad 2002: 240), tällainen kehitys on mahdollista ja jättää toiset entistä huonompiin aseisiin. Erityisesti kaukaisemmiksi miellettyistä kulttuureista saapuvat työllistyvät vaikeammin (Heikkilä & Pikkarainen 2007: 15). Yrittäjyys etnisen talouden tehtävissä, esimerkiksi ravintolantilanpitäjänä kannattaa sekään vain harvoin. Usein siitä saattaa tulla vain huonotuloisiin töihin johtava loukku vailla pois pääsyä (Wahlbeck 2007: 559).

Outi Lepola (2000: 270) totesi vuonna 2000 ilmestyneessä väitöskirjassaan – joka on tärkeä suomalaisen monikulttuurisuuskeskustelun analyysi – Suomen määrittelevän ja toteuttavan monikulttuurisuutta oman hallintojärjestelmänsä ehdoilla sen sijaan, että ”toisten” kanssa antauduttaisiin radikaaliin dialogiin. Valtion viralliset laitokset ottavat monikulttuurisuuden edistämisen tehtäväkseen, eikä sitä nähdä kansan syvästä riveistä nousevana voimana tai ilmiönä. Samaan aikaan suomalaisuus nähdään neutraalina normina ja suomalainen hallinto transparenttina. (Horsti 2005: 191–197.)

Hallinnallista monikulttuuria voidaan kyseenalaistaa kriittisenä monikulttuurisuutena tunnetun suuntauksen avulla. Kriittinen monikulttuurisuus painottaa sitä, että kulttuurit, identiteetit ja etnisyydet muuttuvat jatkuvasti ja monikulttuurinen yhteiskunta on avoin prosessi. Suuntauksen mukaan on parempi käydä jatkuvia kamppailuja ja

neuvotteluja kuin pyrkiä kohti näennäistä, usein tukahduttavaa yksimielisyyttä. (Horsti 2005: 200.)

Kriittisen monikulttuurisuuden näkökulmasta voidaankin pohtia suomalaisen kaupunkitilan käytäntöjä. Onko niistä matkalla hyvinvointivaltiosta kilpailuvaltioon muotoutumassa eräänlaista monikulttuurista managerialismia? Tällainen hallinnointi asettaa omien oletustensa nojalla etniset ryhmät erilleen toisistaan ja erilaisiin sosiaalisiin aseisiin. Se heijastuisi väistämättä kaupunkitilaan taloudellisen eriarvoisuuden ja asuinalueiden segregaaion lisääntymisenä, jolloin osa maahanmuuttajista jäisi suomalaisen yhteiskunnan arjen ulkopuolelle. Segregatio tuottaa syrjäytymistä ja siitä seuraavia kenties ratkaisemattomia ongelmia, jotka viime kädessä heikentävät sosiaalista koheesiota. Tämä on nähtävissä jo jossain määrin Helsingin lähiöitä koskevissa asenteissa (vrt. Heikkilän puheenvuoro tässä numerossa). Helsingissä Jakomäki on perinteisesti leimattu sosiaalisten ongelmien tyysijaksi, mutta viime vuosina myös Itä-Helsingin alueet, joilla asuu paljon maahanmuuttajia, on koettu turvattomina.

Koettu turvattomuus ei kuitenkaan korreloi todellisen rikollisuuden kanssa (Askelo *et al.* 2005: 76). Syynä voi toki olla esimerkiksi yleinen levoton ilmapiiri ja pienempien rikosten ilmoittamatta jättäminen, ns. aliraportointi, mutta on myös mahdollista, että kyseessä on muualla maailmassa varsin tuttu ilmiö. Kanadassa mitattiin hiljattain monikulttuuristen lähiöiden asukkaiden luottamusta toisiinsa yksinkertaisella kysymyksellä: ”*Hukkaat lompakkosi, jossa on sata dollaria rahaa. Kuinka todennäköistä on tällä alueella, että se vie-dään poliisille?*” Tulokset puhuivat puolestaan: mitä suurempi oli näkyvien vähemmistöjen osuus alueella, sitä vähäisempää oli valtaväestön luottamus. (Banting *et al.* 2006: 4–5.) Kaupunkien monikulttuurisuudesta käytyä tieteellistä keskusteluaakin leimaa toisinaan pessimismi. On esitetty, että Helsingin kaupungin hajauttava asuntopolitiikka on epäonnistunut segregaaion torjunnassa markkinavoimien säädelläessä tahdin (Vaattovaara & Kortteinen 2003: 2143).

Pitäisikö segregaaion torjunnasta sitten kokonaan luopua, koska se on vaikeaa? Pitäisikö segregaaatiosta puhumisestakin luopua ja alkaa mieluummin käyttää vaikkapa kansainvälisissä keskusteluisa suosittua termiä ”etninen enklavi”, joka viittaa identiteettiään varjelevien ihmisten tietoiseen asuinpaikan valintaan? Suomessa tällaisia etnisiä sulkeumia voisivat tällä hetkellä olla lähinnä vain suomenruotsalaisten kansoittamat alueet, muutoin termi ei juuri sovellu suomalaisen keskusteluun.

Maahanmuuttajien eristyminen itäisen ja koillisen Helsingin lähiöihin voi tuskin olla positiivista. Tällöin tulisi aina puhua segregatiosta, joka tarkoittaa valtasuhteita, hierarkioita ja jonkun jäämistä häviäjänä niiden pohjalle. Tämän vahvistaa tuore selvitys, jonka mukaan suomalaiset maahanmuuttajat eivät halua asua erillään kantaväestöstä. Raporttiin haastatellusta yksikään ei halunnut, että alueella asuisi ainoastaan maahanmuuttajia tai samaan etniseen ryhmään kuuluvia ihmisiä. Sen sijaan naapureiksi toivottiin kantaväestöön kuuluvia lapsiperheitä. (Beqiri 2008: 22–25.) Ainakaan maahanmuuttajilla itsellään ei selvästikään ole vaikeuksia ymmärtää integraation tuomia etuja. Integraatio voisikin helpottaa ulkonäöltään eroavien maahanmuuttajien asemaa. Ironista kyllä he, jotka herättävät eniten huolta valtaväestössä, ovat huonoimmassa asemassa kaupunkitilassa liikkuaan. Somalitaustaisille maahanmuuttajille verbaalisten ja fyysisten hyökkäysten kohteiksi joutuminen on arkipäiväinen kokemus, ja etenkin naisille ulkona liikkuminen voi olla ahdistavaa ja pelottavaa (Virtanen & Vilkkama 2008: 143).

Ruotsin viimeaikaisten kokemusten valossa asumisen sekoittaminen sekä moninaiset asuinalueet ovat edelleen toimivia keinoja segregatiion vähentämiseen. Roger Andersson (2006: 797) toteaa sosiaalisen polarisaation ja segregatiion vähentämisen poliittisin toimenpitein olevan vaikeasti saavutettavaa ja monimutkaista, mutta pitää niitä erittäin tarpeellisina päämäärinä. Erityisesti kunnissa tarvitaan progressiivista suunnittelupoliittikkaa. Toisaalta tarvitaan myös erilaisuutta sietäviä kansalaisia. Anderssonin (2006: 798) mukaan ihmisten tottumusten ja käytöksen muuttaminen ei ole helppoa, mutta siihen tulisi joka tapauksessa pyrkiä. Timo Kopomaa (2005: 9) onkin todennut kirjoituksessaan naapuruussuvaitsevaisuudesta:

”Moninaisuuteen sopeutuminen, erilaisuuden sietäminen ja sen hyväksyminen merkinnee tukahduttamatonta moniarvoisuutta. Kaupungin elämään osallistuvien moninaisten, myös marginaalisiksi leimattujen yksilöiden ja ryhmien läsnäolo lienee osoitus suvaitsevaisuudesta ja kaupunkitilojen avoimuudesta.”

Lopuksi

Kulttuurien kirjo on Suomessa kasvanut runsaasti ja peruuttamattomasti viimeisten kahden vuosikymmenen ajan. Mutta millä ehdoilla kaupunkiemme monikulttuurisuus toteutuu? Tässä tekstissä on haluttu tarkastella asioita etäämpää,

sosiaalisen insinööritaidon näkökulmasta.

Opettelemme vielä elämään uudenaissa kulttuurien moninaisuudessa ja jakamaan kaupunkitilaa muidenkin kuin kantaväestöön kuuluvien kanssa. Tässä prosessissa kaupunkien hallinnon rooli on tärkeä. Kuten Sandercock (2004b: 8) toteaa, politiikan kansallinen filosofia on kenties hallituksen luomaa, mutta käytännön ratkaisut toteutetaan kaupungeissa. Kaupungeissa luodaan uudet tavat olla yhdessä, ja niissä syntyvät myös uudet sosiaalisen ja tilallisen yhteenkuulumisen muodot. Suomessa erityisesti pääkaupunkiseutu on ollut monikulttuurisuuden kehittymisen kannalta avainasemassa, ei vain asumisen vaan myös palvelujen ja koulutustarpeisiin vastaamisen järjestyksessä (Joronen 2005a: 62–67). Helsinki onkin Suomen vaatimaton, mutta kasvava ”monikulttuurisuuslaboratorio” (Joronen 2005b: 159). Aika näyttää, mihin suuntaan uudet poliittiset linjaukset tätä laboratoriota vievät.

Yksi oikeudenmukaisen kaupungin peruspiilareista on diversiteetti. Se ei kuitenkaan merkitse monikulttuurista, lokeroivaa apartheid-tyylistä hallinnointia, jonka suuntaan nykyinen virallinen maahanmuuttopolitiikka talouden priorisointineen viittaa. Monikulttuurisuuden käytäntöjen jatkuva reflektointi ja eteenpäin kehittäminen oikeudenmukaisen kaupungin ehdoilla ja kansalaisten kanssa ovat välttämättömiä, mikäli halutaan luoda lähestyttävää monikulttuurista kaupunkitilaa. Suomessa taloudelliset ja tutkimukselliset edellytykset ovat huippuluokkaa, joten jos tahtoa löytyy, mahdollisuudet tällaisen moninaisen tilan kehittämiseen ovat hyvät. Utopian vastakohtaksi asettuu siten ajatus pragmatiasta, jonka taustalla on ajatus oikeudenmukaisen tai edes toimivan kaupungin kehittämisestä.

Millaisen sosiaalisen insinööritaidon sitten lopulta valitsemme? Vaihtoehtoja riittää: voimme pyrkiä lisäämään kaupunkitilan oikeudenmukaisuutta vähentämällä hierarkioita tuottavaa segregatiota kaikin mahdollisin keinoin. Voimme eliminoida segregatiion taustalla olevia eriarvoisuutta tuottavia rakenteellisia tekijöitä reflektoiden ja kokeillen vaikka pitkän ja vaikeankin pragmaattisen tien kautta. Voimme laatia kaupunkitiloja, jotka ovat kaikille lähestyttäviä ja jopa houkuttelevia. Tai voimme myös antautua pelkojen ja tottumusten sanelemille vaatimuksille ja tavoitella mahdotonta utopiaa turvallisesta ja muuttumattomasta valkoisen keskiluokan hallitsemasta maailmasta. Mutta millaiset filosofiset ja poliittiset implikaatiot silloin olisivat valintojemme taustalla?

Kiitokset

Kiitän Tuula Jorosta, Pia Bäcklundia ja Martti Tuomista tämän artikkelin kirjoittamiseen liittyvistä valaisevista ja kiehtovista keskusteluista

Alaviitteet

1. Sarat Maharaj (2004: 51) onkin käyttänyt tätä nimitystä apartheidin logiikkaa noudattavasta modernista kulttuurihallinnosta, joka esittää itsensä kulttuurierot huomioonottavana, mutta päätyy vain ja ainoastaan lokeroimaan ja ikuistamaan niitä.
2. ”What are the chances that we can construct in our cities shared, diverse, just, more inclusive, and egalitarian forms of common life, guaranteeing the full rights of democratic citizenship and participation to all in basis of equality, whilst respecting the differences that inevitably come about when peoples of different histories, cultures, languages and traditions are obliged to live together in the same shared space?”
3. Fainsteinin käsite asettuu osaksi keskustelua oikeudesta kaupunkiin, jossa tunnetuimpia nimiä on ollut muiden muassa Don Mitchell (2003), joka teoksellaan *Right to the City* on saanut aikaan laajaa kansainvälistä keskustelua.
4. ”The right to the city ought to refer to more than mere inclusion – it needs to encompass access to an appealing city.”

Lähteet

- Ahmad, Akhlaq (2002). Yhteisten työmarkkinoiden erottelemia? Maahanmuuttajien työllistymismahdollisuudet suomalaisilla työmarkkinoilla. *Sosiologia* 39:3, 227–241.
- Andersson, Roger (2006). 'Breaking segregation' – rhetorical construct or effective policy? The case of the metropolitan development initiative in Sweden. *Urban Studies* 43:4, 787–799.
- Askelo, Minna, Niska, Ari, Salorinne, Minna & Tikkanen, Tea (2005). Hyvinvointi Helsingissä. *Helsingin kaupungin tietokeskuksen verkkojulkaisuja* 11. 3.11.2008, http://www.hel2.fi/tietokeskus/julkaisut/pdf/05_03_02_askelo_hyvinvointi.pdf
- Banting, Keith G., Johnston, Richard, Kymlicka, Will & Soroka, Stuart (2006). Do multiculturalism policies erode the welfare state? Teoksessa Banting, Keith & Kymlicka, Will (toim.) *Multiculturalism and the welfare state. Recognition and redistribution in contemporary democracies*. Oxford University Press, Oxford 49–91.
- Beqiri, Nexhat (2008). Toiveena monipuolinen asukasrakenne. Selvitys asumisen etnisen yhdenvertaisuuden toteutumisesta pääkaupunkiseudulla. *Sisäasiainministeriön julkaisuja* 30/2008.
- Christopher, A.J. (1994). *The atlas of apartheid*. Routledge, London.
- Creese, Gillian (2007). From Africa to Canada: bordered spaces, border crossings and imagined communities. Teoksessa Agnew, Vijay (toim.) *Interrogating race and racism*. Toronto University Press, Toronto, 352–385.
- Dubow, Saul (1995). *Scientific racism in modern South Africa*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Fainstein, Susan (2005). Cities and diversity. Should we want it? Can we plan for it? *Urban Affairs Review* 41:1, 3–19.
- Fainstein, Susan (2006). Planning and the just city. Esitelmä konferenssissa Searching for the just city, GSAPP Columbia University April 29, 2006. 3.11.2008, <http://www.columbia.edu/~jwp70/justcity/index.html>
- Fishman, Robert (2003). Urban utopias: Howard and Le Corbusier. Teoksessa Campbell, Scott & Fainstein, Susan S. (toim.) *Readings in planning theory*. Blackwell, London, 19–67
- Frankenberg, Ruth (1993). *White women, race matters: the social construction of whiteness*. Minneapolis University Press, Minnesota.
- Galabuzi, Grace-Edward (2004). Racializing the division of labour: neoliberal restructuring and the economic segregation of Canada's racialized groups. Teoksessa Standford, Jim & Vosko, Leah (toim.) *Challenging the market: the struggle to regulate work and income*. McGill-Queen's University Press: Montréal, 175–204.
- Galanakis, Michail (2008). Socio-spatial discrimination in urban public space. Cases from Helsinki and Athens. *Publication Series of University of Art and Design A* 82. Gummerus, Jyväskylä.
- Hall, Stuart (2003). Cosmopolitan promises, multicultural realities. Teoksessa Scholar, R. (toim.) *Divided cities: the Oxford Amnesty lectures 2003*. Oxford University Press, Oxford, 20–51.
- Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma 2006. 3.11.2008, http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/07_julkaisu/thj371.pdf
- Heikkilä, Elli & Pikkarainen, Maria (2007). Maahanmuuttajat Suomen työmarkkinoilla. *Terra* 119:1, 3–17.
- Horsti, Karina (2005). *Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa*. Tampere University Press, Tampere.
- Howard, Ebenezer (1902/1946). *Garden cities of to-morrow*. Faber and Faber, London.
- Jaakkola, Magdalena (2005). Suomalaisen suhtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987–2003. *Työpoliittinen tutkimus-sarja*, nide 286. Työministeriö, Helsinki.
- Joronen, Tuula (2005a). Maahanmuuttajien palvelut pääkaupunkiseudulla. Teoksessa Joronen, Tuula (toim.) *Maahanmuuttajien elinolot pääkaupunkiseudulla*. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki, 47–88.
- Joronen, Tuula (2005b). Yhteenveto tuloksista: Pääkaupunkiseutu Suomen monikulttuurisuuslaboratoriona. Teoksessa Joronen, Tuula (toim.) *Maahanmuuttajien elinolot pääkaupunkiseudulla*. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki, 159–166.
- Jukarainen, Pirjo & Jutila, Matti (2003). Huntington ja monikulttuurisuus. *Tieteessä tapahtuu* 21:1, 36–38.
- Keil, Roger & Hübner, Kurt (2003). Introduction to a debate on migration, diversity, multiculturalism, citizenship: challenges for cities in Europe and North America. *International Journal of Urban and Regional Research* 29:3, 641–643.
- Keith, Michael (2005). *Multicultural cities and the future of racism*. Routledge, London
- Kopomaa, Timo (2005). *Naapuruuksuvaitsevaisuus. Tuetun*

- asumisen ja palvelutoiminnan yhteys lähiympäristöön, asukasvaikuttamiseen ja kaupunkisuunnitteluun. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto, Helsinki.
- Koskela, Hille (2002). Lola Odusoga-sukupolvi ja värisokeat lapset. Teoksessa Keskinen, Vesa, Tuominen, Martti & Vaattovaara, Mari (toim.) *Helsinki – pohjoinen metropoli*. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki, 207–224.
- Kunz, Jean Lock & Stuart, Sykes (2007). *From mosaic to harmony. Multicultural Canada in the 21st century*. Policy research Initiative, Government of Canada, http://www.policyresearch.gc.ca/doclib/SP_div_Mosaic_%20e.pdf
- Lemanski, Charlotte (2006). Spaces of exclusivity or connection? Linkages between a gated community and its poorer neighbour in a Cape Town master plan development. *Urban Studies* 43:2, 397–420.
- Lepola, Outi (2000). *Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa*. SKS, Helsinki.
- Löyty, Olli (2008). *Maltriillinen hutu ja muita kirjoituksia kulttuurien kohtaamisesta*. Teos, Tampere.
- Maharaj, Sarat (2004). Unfinishable sketch of ‘an unknown object in 4 D’. Scenes of arctic research. Teoksessa Balkema, Annette W. & Slager, Henk (toim.) Lier & Boog. *Series of Philosophy of Art and Art Theory* 18. Rodopi, Amsterdam, 39–58.
- Marcuse, Peter (2005). Enclaves yes, ghettos no. Segregation and the state. Teoksessa Varady, David P. (toim.) *Desegregating the city: ghettos, enclaves, and inequality*. State University of New York Press, Albany, 15–30.
- Martikainen, Tuomas, Sintonen, Teppo & Pitkänen, Pirkko (2006). Ylirajainen liikkuvuus ja etniset vähemmistöt. Teoksessa Martikainen, Tuomas (toim.) *Ylirajainen kulttuuri – etnisyyt Suomessa 2000-luvulla*. SKS, Helsinki, 9–41.
- Mitchell, Don (2003). *Right to the city. Social justice and the fight for public spaces*. Guilford Press, New York.
- Morley, Ian (2007). City chaos, contagion, Chadwick, and social justice. *Yale Journal of Biology and Medicine* 80, 61–72.
- Mumford, Lewis (1961). *The city in history*. Penguin Books, Harmondsworth.
- Murdie, Robert A. (1998). The welfare state, economic restructuring and immigrant flows. Impacts on socio-spatial segregation on Greater Toronto. Teoksessa Musterd, Sako & Ostendorf, Wim (toim.) *Urban segregation and the welfare state: inequality and exclusion in western cities*. Routledge, London, 64–93.
- Peach, Ceri (2005a). The mosaic versus the melting pot: Canada and the USA. *Scottish Geographical Journal* 121:1, 3–27.
- Peach, Ceri (2005b). The ghetto and the ethnic enclave. Teoksessa Varady, David P. (toim.) *Desegregating the city: ghettos, enclaves, and inequality*. State University of New York Press, Albany, 31–48.
- Popper, Karl (1945/2000). *Avoin yhteiskunta ja sen viholliset*. Otava, Keuruu.
- Qadeer, Muhammad A. (2005). Ethnic segregation in a multicultural city. Teoksessa Varady, David P. (toim.) *Desegregating the city: ghettos, enclaves, and inequality*. State University of New York Press, Albany, 49–61.
- Rastas, Anna (2005). Racializing categorization among young people in Finland. *Young* 13:2, 147–166.
- Saldanha, Arun (2007). *Psychedelic white*. Minnesota University Press, Minneapolis.
- Sandercock, Leonie (2004a). *Reconsidering multiculturalism. Towards an intellectual project*. 3.11.2008, <http://www.sfu.ca/dialogue/ReconsideringMulti.doc>
- Sandercock, Leonie (2004b). Sustaining Canada’s multicultural cities: learning from the local. Esitelmä “Breakfast on the Hill” -seminaarissa. Canadian Federation for the Humanities and Social Sciences, Ottawa, Ontario. <http://www.fedcan.ca/english/pdf/fromold/breakfast-sandercock0204.pdf>
- Scott, James C. (1998). *Seeing like a state. How certain schemes to improve the human condition have failed*. Yale University Press, New Haven.
- Seekings, Jeremy (2008). ‘Just deserts’: race, class and distributive justice in post-apartheid South Africa. *Journal of Southern African Studies* 34:1, 39–60.
- Szczygiel, Bonj (2003). “City Beautiful” revisited: an analysis of nineteenth-century civic improvement efforts. *Journal of Urban History* 29:2, 107–132.
- Teppo, Annika (2004). *The making of a good white. A historical ethnography of the rehabilitation of poor whites in a suburb of Cape Town*. Yliopistopaino, Helsinki.
- Vaattovaara, Mari & Kortteinen, Matti (2003). Beyond polarisation versus professionalisation? A case study of the development of the Helsinki region, Finland. *Urban Studies* 40:11, 2127–2145.
- Wahlbeck, Östen (2007). Work in the kebab economy. *Ethnicities* 7:4, 543–563.
- Wilson, William H. (1981). J. Horace McFarland and the City Beautiful Movement. *Journal of Urban History* 7:3, 315–334.
- Virtanen, Hanna & Vilkkama, Katja (2008). Somalien asuminen pääkaupunkiseudulla. Suurperheiden arki suomalaisissa lähiöissä. Teoksessa Martikainen, Tuomas, Sakaranaho, Tuula & Juntunen, Marko (toim.) *Islam Suomessa. Muslimit arjessa, mediassa ja yhteiskunnassa*. Tietolipas 223. SKS, Helsinki, 132–156.
- Wood, Patricia K. & Gilbert, Liette (2005). Multiculturalism in Canada: accidental discourse, alternative vision, urban practice. *International Journal of Urban and Regional Research* 29:3, 679–691.
- Young, Iris Marion (1999). Residential segregation and differentiated citizenship. *Citizenship Studies* 3:2, 237–252.